

१५-२० २५-४ उपशास्त्री द्वितीय वर्ष, विषय- व्याकरण।
 शब्द-सिद्धान्त कोश दी (सदरत प्रमाणम्)

१५-२०

- 1 इडा - ईदु धातोः गुरोश्च हलः इति स्मृतेः अ प्रत्यये प्रातिपदिक संज्ञायां अजा धरुत्थाप इति स्मृतेः स्त्रीत्वविवक्षायां टाप प्रत्यये अउवन्ध लोपे इदं इति सिद्धम्।
- 2 कारणा - धन नृ धातोः (कारि) एमास श्रव्योपुच इति स्मृतेः पुच प्रत्यये अउवन्ध लोपे। मुवीरनामौ इति स्मृतेः मु स्थाने अनादेशे कते कारण इति १२११यां (पौरुषेण) पौरुषेण इति स्मृतेः णिलोपे। प्रातिपदिक संज्ञायां अजा धरुत्थाप इति स्मृतेः टाप प्रत्यये अउवन्ध लोपे। अट् कुत्वाद् नुम् व्यवायेषि इति णत्वे मा लोप इति सिद्धम्।
- 3 दारणा - धन नृ (दारि) धातोः एमास श्रव्योपुच इति स्मृतेः पुच प्रत्यये अउवन्ध लोपे। पौरुषेण इति स्मृतेः णिलोपे। अजा धरुत्थाप इति स्मृतेः टाप प्रत्यये अउवन्ध लोपे। अट् कुत्वाद् नुम् व्यवायेषि इति स्मृतेः णत्वे दारणा इति सिद्धम्।
- 4 दसिर्गम् - दस धातोः नपुंसके भावे कतः इति स्मृतेः ण भावे न प्रत्यये अउवन्ध लोपे। वलादित्वात् धात्व्यात् नुम् स्येड वलादेः इति स्मृतेः इडागमे अनुवन्ध लोपे। प्रातिपदिक संज्ञायां निगमित्वात् नपुंसके भावे दसिर्गम् इति सिद्धम्।
- 5 दसनम् - दसु धातोः लुप् हल इति स्मृतेः ण भावे लुप् प्रत्यये अउवन्ध लोपे। मुवीरनामौ इति स्मृतेः पुरुषान् अनादेशे। अजा धात्व्यात् नुम् स्येड वलादेः इति स्मृतेः इडागमे अउवन्ध लोपे। प्रातिपदिक संज्ञायां निगमित्वात् नपुंसके भावे दसनम् इति सिद्धम्।

1 इडा
 वचा
 १५
 प्रा
 पु
 व
 ५६
 स
 प्रा
 ४
 2 प
 वि
 स
 राज
 प्र
 इ
 3 म
 वि
 इ
 न
 म
 इ
 प्र

अज्ञानमिच्छ
 एलोप्यो व्याकरण
 १०३० लं मं वि
 इडागमे प्राणिपा

दिनांक 25-8-20 211-री द्वितीय वर्ष, विषय - व्याकरण
 2014-15 तर्क संग्रह 421-1, (अभि. प्र. 47-72)

प्रश्न 1. तर्क स्थिति लक्षणम्, त्मि उच्यते वादरणीम् ।
 उत्तर - आद्यार्थं व्यापकत्वं साग जन्माऽ दार्थं व्यापकत्वं त्मि उच्यते तर्क स्थ लक्षणम् । उच्यते वादरणीं पथा पीडित्वेन न ल्यात्तर्हि धूमोऽपि न स्थापितः । अतर्हि व्यापकत्वं वक्ष्यामावस्थाऽ रोपेण व्यापकत्वं धूमोऽवस्थाऽ दार्थं ज्ञानेनिति तर्क लक्षणं समन्वयः ।

प्रश्न 2. स्मृतिः काति विधा ।
 उत्तर - स्मृतिः द्विधा - पथार्था अथवा पथा या तत्प्रमाणज्या पथार्था स्मृतिः । अप्रमाणज्या अथवा पथा स्मृतिः । एवञ्च प्रमा जन्मत्वे स्मृति स्मृत्वं पथार्थ स्मृते लक्षणम् अप्रमा जन्मत्वे स्मृति स्मृत्वं एवञ्च अथवा पथा स्मृतिव्यभिच्य लोच्यम् ।

प्रश्न 3. सुखस्वस्वमित् लक्षणम् ।
 उत्तर - सर्वे वाग्म उ कुलवेगनीयं सुखस्वम् । एवं ज्ञय सर्वात्म समवेताऽ अउ कुलत्वं प्रमारक साग विषयत्वं सुखस्व लक्षणं व्यभिच्यम् । परे तु इतरैश्चानधीने च्छा विषयत्वं सुखस्व जाति मत्वं वा सुखस्वम् ।

प्रश्न 4. दुःखस्वमित् लक्षणम् ।
 उत्तर - सर्वात्म समवेत प्रति कुलत्वं प्रमारक साग विषयत्वं दुःखस्व लक्षणम् । परे तु इतरैश्चानधीने च्छा विषयत्वं दुःखस्व जाति मत्वं वा दुःखस्व लक्षणम् ।

प्रश्न 5. इच्छास्वमित् लक्षणम् ।
 उत्तर - इच्छास्व जाति मत्वं इच्छास्व लक्षणम् । नागस्व पथार्था इच्छा

प्रश्न 6. द्वेषस्वमित् लक्षणम् ।
 उत्तर - द्वेषस्व जाति मत्वं द्वेषस्व लक्षणम् ।

अत्र व्यापकत्वं
 एतौ प्रो व्यापकत्वं
 20-5-20-20 (व)
 सुखस्व प्रो व्यापकत्वं

1

2

3

4